

Audra Avižiūtė

Žurnalistė, 26 m.

Liepos 18 d., ketvirtadienis, 7:00

Važiuojame ambasados link. Tik išlipus pamatau, kad draugų užrištos apyrankės ant riešo nebėra. Galvoje skamba „Difficult difficult lemon difficult“. Nežinau, ar taip graudu, nes ilgai nemiegota, ar todėl, nes atrodo, kad kažkas nebesaugo. Ekspedicijos draugai sako, kad taip turėjo būti. Draugai Lietuvoje, nepykit, tikiuosi, kad saugo jūsų mintys.

Liepos 19 d., penktadienis, 22:44

Ankstus rytas, puiki diena. Iš pradžių apie vakar, žinoma. Vienu metu atrodė, kad diena nesibaigs. Lankėmės Astanos / Nursultano kapinėse, kur pavyko rasti 5 kapus (pirmasis ir man!). Pirmą kartą taip aiškiai susidūrėme su tuo, kas laukia: kemsynai ir krūmynai, daug ryškių spalvų, jokios tvarkos, vokiškų kapų gausa, daug mašalų ir karščio. Kai miego nedaug, nesiskūsti pavyksta sunkiai, bet kiekviena užbaigta ir iššukuota eilė stumia pirmyn. Įspūdžių daug, gal net per daug, bet laimingi įsikuriame stovyklavietėje Vitalijaus kieme. Diena pavyko.

* * *

Pirma penktadienio stotelė – Karlagos valdybos pastatas Dolinkoje. Kitoks, nei matėme filme „Karlagas – mirties žemė“. Dabar jau naujas ir gražus, o viduje – muziejus. Dokumentai, atkurti karceriai, asmeniniai daiktai, liudijimai nukelia į praeitį. Nors ekskursijos pabaigoje sunku atskirti, kurie atrodo labiau pavargę – mes ar gidė – išiname tikėdami misija dar labiau. Norime atrasti ne skaičius ar daiktus, kurių pilni muziejai ir istorijos vadovėliai, bet jų šeiminkus, pavardes. Iš muziejaus keliaujame į Mamočkino kapines, randame praėjusių metų paliktą kryžių, užrišame trispalvę.

Tada – Dolinkos kapinės. Jose ir pirmasis šios dienos lietuviškas kapas ir dar su lietuvišku užrašu „Stasė Tamošaitėnė. Tragingai žuvus“. Plojame Mantui, sutvarkę rišame trispalvę. Viską iššukavę judame toliau. Kelias dulka, uodai kanda, kojos subraižytos, bet entuziazmo daug. Važiuojame pro buvusį lagerį, kuriame dabar moterų kalėjimas. Šalia laukai, kuriuose, pasak Arnoldo, greičiausiai buvusios kapinės. Dykynė, žemė sausa, duobėta, visai šalia ir pelkė, daug kuoliukų. Randame stačiatikių kryžių ir patys sau patvirtiname, kad tai – kapinės. Monika žiūri didelėmis akimis, jos reakcija bene ryškiausia. Sako, negalinti suvokti, kad čia, vidury nieko, niekaip nepažymėtame lauke ilsisi dešimtys (nors iš kur mums žinoti, greičiau jau šimtai ar tūkstančiai) žmonių. Negaliu patikėti ir aš.

Svarstome, kad galbūt čia galėtume palikti Bronislovo kryžių arba vieną iš koplytstulpių. Būtų atminimas tiems, kurie čia amžiams ilsisi. Pravažiuojantys ar praeinantys žmonės turbūt nė neįtaria, kokia čia vieta. Važiuojame toliau.

Dar vienos kapinės. Jau imame nebesuskaičiuoti, trečios, o gal ir ketvirtos. Ir čia tikimės rasti Jurgio dukters, 8 mėnesių mirusios Nijolės, kapelį. Mūsų liūdesiui, nerandame, nors ieškome ir pagal paminklus, ir pagal kraštovaizdį nuotraukose. Randame kelis kitus kapus, sutvarkome ir įregistruojame. Paaiškėja, kad kapinių pabaigoje, už geležinkelio, yra dar vienos kapinės – kur kas sudėtingesnės. Bandome bent dalį jų apžiūrėti, tačiau rankos svyra – žolės kartais aukštesnės už mus, tankūs krūmai, kur ne kur atsidūrę musulmoniški kapai sukuria aklavietes. Pametu skaičių, kiek lietuviškų kapų pavyko rasti visiems ir man asmeniškai, nors ekspedicijos draugai juokauja, kad tai tampa savotiškomis varžybomis.

Žinoma, visi supranta, kad esmė ne skaičiuje, bet smagu skaičiuoti tas geras užplūdusias emocijas radus lietuvišką pavardę, ypač, jei dar ir lietuviškai užrašyta. Gera matyti trispalves ne tik kuprinėse, dėžutėse ar ant mūsų rankų, bet ir mirgančias kapinėse. Visų kapų lokacijas pažymime, kad jie neliktų pamiršti.

Grįžtame Nijolės kapo neradę, tačiau mūsų jau laukia autobusiukas, o tada – vakarienė ir miegas, kurio visi nusipelnė.

Po kažkurių iš kapinių, neatsimenu, kurių, mane pasitinka Alginta su didžiule šypsena.

– Apsidžiaugsi, – juokiasi. – Tomas rado tavo apyrankę. Autobusiuke. Ačiū tau, gerasis žmogau.

O dabar jau 23:53 val. ir mes turime svečių iš Tautų asamblėjos. Kol prie stalo kai kurie bendrauja aš, prisipažinsiu, rašau. Ir nors klausytis įdomu, miegmaišis šiuo metu domina kur kas labiau.

Gal ir banalu, bet patyriau visą jausmų amplitudę: nuo apsiašarojimo kelis kartus jau išvykimo dieną, iki ilgesio, džiaugsmo, baimės, nusivylimo. Todėl labai sunku iškristalizuoti, kaip iš tiesų jaučiamės būdami čia, ir, manau, kad taip jaučiuosi ne aš viena. Esu tikra, kad nors prieš išvykstant Aistė davė patarimą būti kiek įmanoma labiau dabartyje ir misijoje, negalvoti apie Lietuvą, iš tikrųjų tai susivoksime tik grįžę. Ir dar ž i a u r i a i pavydžiu tiems, kurie neturi čia telefono.

P.S. Pakeliui į kapines formuojasi choras. Misija dainuoja!

P.P.S. Pirkom arbūzą ir pamiršom suvalgyt.

P.P.P.S. Juokaujame, kad kadangi klausimai po ekspedicijos atsikartos, puikiai tiktų paruoštukė:

K: Kas įsiminė labiausiai?

A: Kazachstanas.

K: O kas misijoje sunkiausia?

A: Kuprinė.

Liepos 21 d., sekmadienis, 00:06

Nors techniškai jau sekmadienis, miegas dar toli. Ši diena įspūdžių pilna, kaip už tris (o šis posakis tuoj taps Beverčiu, nes čia visos dienos tokios).

Pradėjome nuo susitikimo su Dmitrijumi Ruginu – lietuvių kilmės fotografu, dirbančiu „National Geography Kazakhstan“. Buvęs šachtininkas, tad pakvietė mus pasivaikščioti vienos iš šachtų

teritorijoje. Labai įdomus žmogus. Kol kalbėjomės dokumentiniam filmui, pasakė begalę gražių minčių (no spoilers). Seneliai lietuviai šiek tiek pasakojo apie mūsų šalį, bet jis sako, kad džiaugiasi ir gyvendamas Kazachstane. Gal Lietuvoje ir uždirbtų daugiau, bet ne tai jam svarbiausia. Kazachstane jis jaučiasi reikalingas. Prieš pirmą (ir paskutinį) savo apsilankymą Lietuvoje sako girdėjęs daug įspėjimų nekalbėti rusiškai – neva žmonės tada bandys apgauti ir paklaidinti, tačiau įvyko priešingai. Pavyzdžiui, Palangoje žmogus kilometrą ėjo kartu su juo, kad parodytų kelią, nes nemokėjo rusiškai paaiškinti.

Judame prie jo tėvelio kapo, po to – į apleistą miestą, prie Dmitrijaus sau pasistatyto milžiniško namo. Kelių aukštų, kelių šimtų kvadratų, su rūsiu, nusižiūrėtu iš Lietuvos. Bet netoliese stovėjęs fabrikas bankrutavo, miestelio gyventojai išsikraustė ir namą teko parduoti už 1500 dolerių. Visiems atrodo, kad tai yra dienos kulminacija. O kad mes žinotume...

Pakeliui sustojame mažose kapinėse ir kyla dilema, ar grįžti į vakarykštes kapines, ar vis dėlto vykti į stovyklą. Pirmą kartą jaučiu, kad 10 dienų gal ir nėra toks trumpas laiko tarpas įžiebti, nors ir mažam, bet ginčui. Arnoldas liepia pasirinkti, tačiau akivaizdu – koplytstulpį, sako, galime ir miego sąskaita padaryti. Tik ar to reikia?

Grįžtame į vakar dienos kapines, tačiau šį kartą keliamės į tas, už geležinkelio stoties. Čia jau buvo praėjusių metų komanda, ant kai kurių kapų matome nublukusias trispalves. Naršome ilgai, spėliojame pagal nuotrauką, kurią turime. Aš, Manvydas ir Sandra iš pradžių šventai tikime kapą esant vienoje pusėje, vėliau jau kitoje ir apima neviltis. Juk nežinome, koku rakursu fotografuota turima nuotrauka, cechų aplink taip pat daug, bokštų – dar daugiau. Kol mums taip besijaučiant vis labiau ir labiau beviltiškai, netoliese išgirstame Egidijų – RADO.

Kliūdami skuodžiam, susiplėšiau kelnes, bet kelios minutės viską pakeičia. Buvimas čia įgauna dar daugiau prasmės, o aš, pripuolusi prie Egidijaus, susivokiu jį ant „karštųjų“ filmuoti. Emocijos trykšta, Manvydas bėga pakviesti komandos narių. Sutvarkome kapą, skambiname Jurgiui. Visi sukalbame maldą. Ištrykšta ašara.

Pirmi lietuviški kapai džiugino. Džiugina ir dabar. Bet kai jau sunku susekti skaičių, tai nebėra taip nežemiškai ypatinga (kartais truputį net supyktu už tai ant savęs). Bet kai randi tai, ko specialiai ieškojai... Kas turi istoriją, kurią žinai. Nėra „-is“, „-as“, „-ienė“, „-aitė“. Jausmas ypatingas. Visiems atsiranda antras kvėpavimas. Grįžtame į stovyklą koplytstulpio ir arbūzo.

P.S. Egidijus jau antrą stovyklos dieną sumeistravo dušą ir niekada negalvojau, kad galiu būti kam nors tokia dėkinga. Gal nebent tik Rūtai, kai siuvo mano kelnes ir masiškai skalbė visų marškinėlius.

Liepos 22 d., sekmadienis, 14:26

Lauke karšta. Lankomės bažnyčioje, kurią pastatė lietuvis kunigas Albinas. Turėjo būti kietas vyras – visas vidus puoštas lietuviškomis relikvijomis. Kas gi būtų leidęs paprastam kunigėliui jas išvežti? Nuo smilkalų man svaigsta galva ir temsta akyse.

Liepos 23 d., pirmadienis, 10:05

Vakar buvo mažai jėgų.

Ėjau per kapines, ieškojau, bet neapsimečiau turinti jėgų prisėsti prie dienoraščio. Valgėm daug arbūzo, apėjome dar kelias kapines, iš viso atradome 69 lietuviškus kapus.

Vyrai pjaustė, merginos šlifavo pirmojo koplytstulpio dalis, o kartu ir bandėme nuspręsti, kur stovės Bronislovo kryžius. Nors kunigas atkakliai siūlo bažnyčios kiemą (iš dalies suprantu – saugu), tačiau mums iki galo neįtinka. Juk ne saugumo atvykome. Galvojame apie Karabasą, kurį šįryt ir aplankėme. Rytas buvo ankstyvas. Naktį iš nuovargio miegojome, kaip užmušti ir net Pauliaus daina nepadėjo žvaliai busti. Tačiau melodijos lydi visur ir kol kas nei vienas negali atsakyti, kodėl taip graudu dainuoti net ir Hiperbolės „Vasarą“.

* * *

Karabaso stotin atveždavo ir išlaipindavo politinius kalinius. Čia jie praleisdavo nuo kelių valandų iki kelių mėnesių, kol būdavo kur nors paskiriami (jeigu pasisekdavo iki tol išgyventi). Keistas jausmas (ir vėl) – lyg ir tik bėgiai, o daug kam kartu ir kapas. Visi vienbalsiai sutinka, kad čia turėtų atsirasti Bronislovo kryžius.

Jokio atminimo ženklo, jokios lentelės, paminklo. Negalėtum sugalvoti tinkamesnės vietos. Paraleliai svarstome ir apie koplytstulpius, mūkelę ir saulutes.

Išlipame laukuose, dalis išeina ieškoti kapų, dalis lieka autobusiuke. Armas po truputį vedasi kiekvieną pokalbiui, o aš imu pastebėti, kad atsiranda bendra kalba. Ir ne tik apie ekspediciją, bet ir apie asmeninius dalykus. Negalime garsiai pasakyti nieko naujo – taip, kapai, taip, esame pavargę. Karšta, gelia uodai. Tačiau vis neapleidžia jausmas, kad po savaitės, kitos šito pasiilgsime.

* * *

Pastatome koplytstulpį Prostornoje miestelyje. Ferdinandas, su kuriuo buvome susitikę prieš ekspediciją, sako, kad čia, šiame lageryje (kurio jau nebėra) kalėjo jo tėtis, greičiausiai čia ir žuvo. Vietinis vyriausias gyventojas trumpai pavedžioja keletą iš mūsų po miestelį, rodydamas dabar jau nebeegzistuojančius objektus, tačiau pavyksta atrasti barako likučius, tad smalsiai apžiūrime.

Pastatome koplytstulpį (kuris dabar jau completestulpis), sugiedame himną ir judame toliau.

Po to statome kryžių Karabase. Gal kam ir juokinga, bet atrodo, kad tiek kartų čia atrandame prasmę iš naujo, kad nebepavyksta suskaičiuoti, o ji vis vėl ir vėl... Kol vyrai daužo suskeldėjusią žemę ir bando iškasti tinkamą duobę, merginos sutvarko aplinką, aš surišu puokštelę lauko gėlių. Visos susėdame šalia ir pradėdame dainuoti. Vyrai pritaria.

* * *

00:18

Suvokiame, kad jau ekspedicijos vidurys, o mano galvoje išsibarstymas. Nežinau, ar esu pilna koja misijoje, ar esu pilna koja darbuose. Atrodo, kad manęs apskritai nėra nei ten, nei ten. Ima jaustis nuovargis, tačiau jis keistas, kitoks. Nieko neskauda, akys ryte prasimerkia, tačiau pagaunu nuotaikos šuolius, savo keistas ir ne visada teigiamas mintis. Ir šito nepavyksta nei apsaugoti, nei aprašyti.

Prie vakarienės laužo Manvydas įteikia dar dvi monetas (pirma buvo su Vilniumi, šios dvi – su dainų švente ir sutartinėmis). Vėliau paraginti visi išsakome savo mintis ar jausmus. Nenoriu seilėtis, bet žmonės čia neįtikėtini. Nežinau, kurioje dienoje ar minutėje iš stebėtojos tapau dalyve, tačiau jausmas labai geras. Visų išsakytos mintys nors ir skirtingos, bet vienija. Žiūriu į kai kuriuos iš jų ir tikiuosi, kad niekada neišeis.

Liepos 23 d., antradienis, 21:30

Stovyklavietė išardyta, daiktai supakuoti, lyja. Manvydas juokauja, kad Karagandaliūdi. Tikrinu orus Ekibastūze – su šypsenomis kol kas ten irgi niekas nepasitiks. Laukia naktis miegamajame traukinyje (pirmąkart!), matyti, kad komanda truputį jaudinasi.

Ryte šukavome milžiniškas kapines, o po to skubėjome į Dolinką statyti antrojo koplytstulpio laukuose šalia buvusio lagerio, o dabar – moterų kalėjimo. Šį kartą koplytstulpį puošiamo ir Gražinos perduota mūka. Skubame, nes jau tada mus vijosi lietaus debesys. Ir viskas sunku, jautru. Dar prieš pradėdama himną jaučiu, kad lūžta balsas. Giedame ir pirmą kartą visų akyse žiba ašaros.

Šiandien kalbėti sekasi sunkiai, tad pati su savim žaidžiu tylos karalių. Pirmą kartą išdrįstu pati savęs paklausti, ko čia mane velnias nešė. Žinau, kad nesigailiu, tik ištinka, matyt, mini egzistencinė krizė – kas aš? Ką aš čia darau? Kodėl? Kam man to reikia? Kartu, žinoma, ir pykstu, kam keliu keistus klausimus. Todėl dedu dienoraštį į kuprinę ir lipu į autobusiuką.

Labanakt, Karaganda.

Liepos 25 d., ketvirtadienis, 21:50, Ekibastūzas

Vakar lyg ir turėjome progą pildyti dienoraščius, tačiau užuot tai darę (ar bent jau aš), repetavome. Aplankėme vienas kapines, prieš tai, žinoma, pasisveikinę su Ekibastūzu. Visur smogas, tad ir nuotaika slogi. Po truputį imame galvoti apie pabaigą ir vienas kitam pripažinti dalykus. Nuskamba graži mintis, kad draugais galima tapti per 2 metus, savaitę ar pusmetį. Tačiau draugais tampame ne po kažkokio konkretaus laiko tarpo, o po kartu patirtų dalykų, todėl nesistebiu girdėdama, kad praėjusios „Misija Sibiras“ komandos kartais save pavadina maža šeima ar kartu puošia Kalėdų eglutę.

Arnoldas mus supažindina su vietine pirtimi, nors šį faktą, išties, pasižymiu vien tik tam, kad atsiminčiau tą juoką ir klyksmus.

Liepos 26 d., penktadienis, 13:53, Nur-Sultanas

Įsikūrėme ambasadoriaus rezidencijoje. Vakar nuėjome apie 30 kilometrų, aplankėme dar vienas kapines, tuomet – pėsčiomis į muziejų.

Kapinėse vakar su Rūta slėpėmės nuo šunų. Ir čia vėl trumpas faktas, kad būtų atsiminimui. Ir dar ateities Audrai – samčiai nuo šunų nepadės, bet padės kam nors kitam atiduoti kuprinę su dešrom.

Pirty buvo juokinga visiems, ypač Marijai, prie karščio nepratusiai. Bet po jos pėdinome į traukinių stotį, kur nuospaudos ir pūslės ant kojų gavo kiek pasiilsėti. Atrodė, kad kelias niekada nesibaigs.

Kažkuriame etape su Tomu susilažinome dėl rytojaus tvarkaraščio. Aš esu įsitikinusi, jog ryt mūsų laukia kapinės, Tomas, tuo tarpu, sako, kad turistausime.

Po ne tokios malonios kelionės autobusu, kaip pirmąkart, keliaujame tiesiai į kapines, kurias šukavome pirmąją dieną. Eilę keitė eilė ir nors radome kelis kapus, ne kartą sau turėdavau priminti daugiau dairytis į antkapius ir mažiau sau pokojomis. Vėliau – susitikimas Tautų asamblėjoje (kur, prisipažinsiu, kilo mintis, kad kai kas nors paklaus, kas sunkiausia buvo ekspedicijoje, galėčiau pasakyti, kad neužsnūsti) ir viena didžiausių centrinėje Azijoje mečečių. Kad jau nei vienoje nesu buvusi, dairausi, čia be galo gražu.

Laukia kelionė namo.